

El llenguatge

La ganya i la ganyota

M/I/1980

Sobre l'origen del substantiu ganya els etimologistes donen informacions poc precises: sembla que prové d'un terme provençal que, al seu torn, provindria de la llengua gàl·lica. El fet és que en català posem aquest nom, ganya, més o menys exclusiu de la nostra llengua, amb què es designa, segons el Diccionari, «cadascuna de les obertures dels òrgans de la respiració dels peixos, situades una a cada costat de la faringe», així com «cadascun dels costats del cap d'un ocell on comença el coll». I cal afegir-hi que, d'aquest nom, n'hem obtingut un derivat, ganyota —o ganyot—, més exclusiu encara del català, que usem amb el significat de «contorsió de la cara feta voluntàriament o involuntàriament». Hom no sol relacionar habitualment ganya amb ganyota i, de fet, saber que el segon mot deriva del primer té un interès pràctic escàs. Si és bo, però, d'indicar aquesta relació, és perquè tots dos mots han d'ésser posats en relleu com a solucions de dos barbarismes més o menys freqüents.

En català existeix, certament, la paraula agalla. Es tracta, però, d'un mot terminològic de botànica, que designa l'excrecència produïda en algunes vegetals per la picada de certs insectes. I parlant dels peixos i dels ocells el terme «agalla» és un barbarisme declarat que hauria d'ésser eliminat. El terme adequat, com hem indicat, és ganya: Agafar un peix per les ganyes. I d'algué que té una cara no gens agradosa, podem dir que Té mala ganya. A partir del seu substantiu, el castellà ha creat la locució «Tener agallas», que també s'ha introduït en el nostre llenguatge, però en el qual és anàlogament inadmissible. Tenir fums, tenir coratge, tenir empenya, tenir ànim, són les solucions que proposen els nostres diccionaris d'equivalències.

L'altre barbarisme que convindria eliminar és «mueca», mot totalment estrany a la nostra llengua. A més de ganyota, ganya o ganyot— el primer, sens dubte, és el més usual— poden convenir també alguns derivats de cara, com carassa o carota. I fins i tot, en certes ocasions, el mateix primitiu cara. Quan diem a algu No facis aquesta cara! es que hi percebem una ganyota o una expressió que s'hi acostava molt. Així sí: No facis aquesta cara! en lloc de «No posis aquesta cara!».

Albert Jané